

‘Het receptje is vanavond klaar,’ had een totaal andere betekenis dan de Duitse bezetter kon vermoeden

Militair apotheker
A.P.W. van der
Ham kort voor het
uitbreken van de
Tweede Wereldoorlog



De telefoon op
handbereik in
de oorlog



Mijn vader voor de eerste Elswout Apotheek op de Rollandslaan in het Ramplaankwartier

De Elswout Apotheek in Overveen

Piet van der Ham

Ik ben opgegroeid boven de Elswout Apotheek op de hoek van de Bloemendaalscheweg 341 (toen nog met sch!) en de Zijlweg, recht tegenover Van ouds het Raadhuis. Daar had mijn vader in 1938 de Elswout Apotheek gevestigd in een nieuw ontwikkeld winkelgebiedje dat liep tot en met garage van Wijk. Voor die tijd was hij apotheker geweest in Medan op Sumatra, had in 1936 de Elswout apotheek geopend op de Rollandslaan in het Ramplaankwartier en was als militair apotheker betrokken bij de meidagen van 1940. Apotheker en militair is hij gebleven tot zijn dood in 1970.

Na het overlijden van mijn vader is de bedrijfsvoering van de Elswout Apotheek overgenomen door een landelijke stichting en is een korte tijd gevestigd op nummer 337, twee panden verder, om daarna definitief te verhuizen naar de Bloemendaalseweg 238, recht tegenover Albert Heijn in het winkelgebied van Overveen. Maar de naam Elswout Apotheek is gebleven. Evenals de dienstverlening voor een gebied van Overveen, de Zijlweg en het Ramplaankwartier.

Collegiale contacten

In mijn jeugd had mijn vader collegiale contacten met het dorp Bloemendaal (mevrouw Dibbets), Aerdenhout (Baruch) en met de apotheek in Santpoort Zuid (Sanders), op de grens van Bloemendaal Noord. Bijzonder is dat zowel in Bloemendaal als in Aerdenhout de apotheek nog steeds in het hetzelfde pand is gevestigd als voorheen. Collegiaal betekende dat men om de week voor elkaar waarnam. De Elswout Apotheek had daarover een vaste afspraak met Bloemendaal. Dat was geen sinecure. De ‘dienstweek’ betekende dat de apotheek zowel voor Overveen als Bloemendaal iedere avond, nacht en weekeinde bereikbaar moest zijn voor spoedeisende zorg.

Waarnemen voor Aerdenhout

Mijn ouders waren bevriend met het echtpaar Baruch van de apotheek in Aerdenhout. Op een kiekje van juni 1940 in Bergen aan Zee staan oom Leo en tante Mabel Baruch met hun dochtertje samen met mijn moeder, mijn broer Pim en ik. Leonard Baruch was joods en moest in de oorlog onderduiken. In die tijd heeft mijn

vader de apotheek in Aerdenhout overeind gehouden. Veel later kreeg ik een fotoboek in handen met prachtige sfeerbeelden van de stad Haarlem en omgeving. Die had Baruch in zijn jonge jaren gemaakt. Na zijn dood heeft zijn dochter deze geschonken aan de Historische Werkgroep Haarlem. Marcel Bulte en Wim Post hebben het boek in 1993 uitgegeven onder de titel *Haarlem, verdwenen stadsbeelden. De Collectie-Baruch*. De wereld is soms kleiner dan je denkt.

Tweede Wereldoorlog

In de oorlog was nachtdienst voor mijn vader een probleem. Hoewel hij beschikte over een vervalst paspoort dat hem te oud maakte voor de verplichte werkdienst (*Arbeitseinsatz*) in Duitsland, vertrouwde hij daar toch niet op. Bovendien was hij betrokken bij de illegaliteit. Daarom had hij in 1943 voor zichzelf en mogelijk een tweede persoon een schuilplaats laten maken in de liftschaft tussen de apotheek en de spoelkelder. De schuilplaats werd afgesloten door een enorme medicijnkast, die je kon verschuiven. Dat is een aantal malen gebeurd. Wanneer er in de nacht aan de deur werd gebeld, gingen mijn moeder en hij samen naar beneden, hij verdween achter de medicijnkast, waarna mijn moeder de apotheekdeur opende. Als de kust veilig was, kwam hij uit de schuilplaats om de farmaceutische zorg te verlenen. Meer dan twee jaar maakte hij zo zijn beroepscode waar. Overigens was de Elswout Apotheek in de oorlog ook een communicatiecentrum voor de illegaliteit in Bloemendaal. De apotheek had - zelfs voor de Duitsers - een verzorgend karakter, was daardoor niet direct verdacht en beschikte over een telefoon die dag en nacht gebruikt kon worden. Illegale berichten



Het kiekje van de gezinnen Baruch en Van der Ham in Bergen aan Zee in juni 1940



De loopjongen van de Elswout Apotheek

werden doorgegeven door te werken met zogenaamde medicijncodes. 'Het receptje is vanavond klaar', had een totaal andere betekenis dan de Duitse bezetter kon vermoeden.

Dienstverlening van de Elswout Apotheek

De Elswout Apotheek had in en na de oorlog haar eigen dienstverlening. Nu stuurt de huisarts via de computer de recepten naar de apotheek. In de oorlogsjaren en daarna konden de inwoners uit Overveen en uit het Ramplaankwartier hun recept kwijt in één van de vele oranje busjes, die in die tijd verspreid over het gebied te vinden waren, bij de huisartsen en in de tuinen van een aantal patiënten. Tweemaal per dag haalde de loopjongen (per fiets) de recepten uit de busjes. Als de loopjongen ziek was, moest mijn vader, mijn broer Pim of ik de ronde langs de busjes maken. Iedere dag werden de drankjes bereid en voorzien van een particulier of ziekenfondsmerkteken. De kurken van de flesjes van de particulieren waren versierd met een goud- of een zilverkleurig kapje, ziekenfondspatiënten kregen een gekleurd kapje om de kurk. Dat onderscheid was logistiek handig, maar tegelijk een rangverschil van twee betalingssystemen.

Apothekersassistentes

Mijn vader leidde ook de apothekersassistentes zelf op. Pas veel later is de opleiding ondergebracht in een reguliere onderwijsinstelling. Onze woonkamer diende dus vaak als leslokaal en kon dan niet door het gezin gebruikt worden. De meeste assistentes bleven lang in dienst van de Elswout Apotheek. Drie van hen herinner ik mij vanwege een bijzondere gebeurtenis. De vader van assistente Pien Vaumont is in juli 1944 als verzetsman in Heemstede doodgeschoten en rust nu op de Eerebegraafplaats. Hoewel ik toen pas zeven jaar was, maakte de droefenis in de apotheek grote indruk op mij. Gert Heijn kwam na het slagen voor haar examen als dank voor de lessen een pot pindakaas aanbieden, van het merk Albert Heijn. Dat was voor de oorlogsdagen een feestelijke gebeurtenis. Mies Meuring woonde vlak bij ons in de buurt en is later getrouwd met Barend Biesheuvel. In 1972 ontving het college van Haarlem hem als de toenmalige premier van Nederland, Biesheuvel. Bij het voorstellen van de leden van het college memoreerde hij bij wethouder Piet van der Ham, dat die bij zijn vrouw op schoot had gezeten. Wel als peuter, voegde hij er aan toe. Dat zal wel kloppen maar ik herinner het mij niet meer.

Relatie van de Elswout Apotheek en de drogisterijen

In Overveen waren twee drogisterijen. Mijn vader was er op gebrand dat die geen producten gingen verkopen

die volgens hem waren voorbehouden aan de apotheek. Omgekeerd gunde hij de drogisten hun drogisterijartikelen als zonnebrandcrèmes, lotions, tandpasta, e.d. Maar helemaal logisch was de produktverdeling niet. Zo vond hij het wel passend dat een apotheek drop kon verkopen. Maar niet voorverpakt. Tot begin jaren zestig werden er zelf verpakte zakjes drop aangeboden die op een heel simpele weegschaal door de assistentes afgewogen werden. Een beperkt maar toereikend assortiment. Een bijzondere service van de Elswout Apotheek was ook de indrukwekkende stalen weegschaal. Voor een paar centen kon je daarmee je gewicht meten. De opbrengst ging in een busje voor een goed doel.

Veranderingen

In het verleden waren apothekers meestal zelfstandig ondernemers die zelf moesten zorgen voor een pand, personeel, financiën e.d. Dat is nu meestal niet meer het geval. Het vak van apotheker is inhoudelijk wel veranderd. Vroeger werd veel medicatie in de apotheek gemaakt, tegenwoordig zijn er nog maar een paar apotheken die eigen bereidingen uitvoeren. Nog tot zeker in de jaren zestig bleven de met de hand gemaakte producten in de Elswout Apotheek bestaan naast de voorverpakte medicijnen (spécialités). Pillen bleven gedraaid worden, zetpillen gegoten, drankjes (o.a. de dropdrank) gebotteld en zalven op maat gemaakt in de avonduren door een van de assistenten in het laboratorium in het naastgelegen huis aan de Zijlweg. Omdat veel verpakte medicijnen nogal duur bleken te zijn, werd naarstig gezocht naar goedkopere locopreparaten die de apotheek zelf vervaardigde. Verder was er sprake van een circulaire bedrijfsvoering. Veel medicijnen werden bereid als drankjes. De flesjes hadden statiegeld en werden meestal door de patiënten keurig teruggebracht, in de kelder omgespoeld en opnieuw gebruikt. Een doelmatig duurzaam systeem waar veel consumenten nu naar terugverlangen.

In de huidige tijd staan naast het afleveren van de geneesmiddelen aan de patiënten, vooral de medicatiebewaking en medicatiebegeleiding centraal. Er heeft dus een verschuiving plaatsgevonden van ambacht naar dienstverlening. Met deze dienstverlening wordt dankbaar gebruik gemaakt van de mogelijkheden die automatisering biedt. Ook met de afhandeling van de kosten, wordt het overgrote deel afgehandeld via computersystemen waarbij de kosten zo veel mogelijk rechtstreeks met de zorgverzekeraar worden verrekend.

Veranderde positie van de Elswout Apotheek

Om de kosten in de zorg te beteugelen is jaren geleden door de politiek een systeem van marktwerking ingevoerd. Zorgverzekeraars hebben een regierol gekregen en zijn goed in staat gebleken om de almaar oplopende kosten te beteugelen. In de apotheek deed met name het preferentiebeleid zijn intrede waarbij de zorgverzekeraars bepalen welk generiek merk aan hun verzekerden afgeleverd dient te worden. Dit systeem heeft tot enorme prijsdalingen en besparingen geleid. Zorgverzekeraars bieden overigens voor de gehele dienstverlening van apotheken contracten aan, maar onderhandelen niet met individuele apotheken. Deze marktontwikkeling heeft ertoe geleid dat veel zelfstandige apotheken toenadering zoeken tot een sterke marktpartij die namens de apotheek onderhandelt met de zorgverzekeraar over de inhoud van de contracten.

De apotheken in Overveen, Bloemendaal en Santpoort

De Elswout Apotheek heeft zich samen met de Bloemendaalse Apotheek en de Santpoortsche Apotheek om die reden aangesloten bij Benu Nederland B.V. Dit bedrijf heeft naast het aanbieden van een franchiseformule, waaronder het voeren van de contractonderhandelingen, ook ongeveer 350 apotheken in haar eigen bezit. Apotheken zoeken enerzijds steeds meer toenadering tot grote partijen voor hun contractonderhandelingen, anderzijds neemt het aandeel van apotheken in het bezit van deze grote partijen ook toe, waarbij de volledige zelfstandigheid dus afneemt. 

Ondanks alle veranderingen vind ik het prettig binnenkomen in de Elswout Apotheek waar ik klant ben. Ik waardeer de inzet van de assistentes en apotheker van Bijsterveld die hier aan het werk zijn.

Met dank aan de informatie van apotheker Marc van Bijsterveld.



De Elswout Apotheek anno 2018